

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

ВИДАТНІ ПОСТАТІ ПСИХОЛОГІЇ:
ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали
І всеукраїнської науково-практичної конференції
до дня психолога

21 квітня 2023 р., м. Львів

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності 20 березня 2023 року, протокол № 4.

Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи : матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції до дня психолога (21 квітня 2023 р., м. Львів). Львів, 2023. 188 с.

Редакційна колегія: *Сірко Роксолана Іванівна* – начальник кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор психологічних наук, доцент (*голова*); *Вдович Світлана Михайлівна* – доцент кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник (*упорядник, відповідальний секретар*); *Литвин Андрій Віленович* – професор кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор педагогічних наук, професор; *Руденко Лариса Анатоліївна* – професор кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор педагогічних наук, професор; *Стельмах Оксана Вячеславівна* – заступник начальника кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат психологічних наук, доцент; *Яремко Роман Ярославович* – викладач кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат психологічних наук.

У збірнику матеріалів конференції представлені досягнення видатних психологів і їх вплив на розвиток цивілізації, розглянуто провідні напрями психології, їх сучасний стан і перспективи, особливості психологічної допомоги в умовах воєнного часу, а також міждисциплінарні аспекти психології.

Рекомендовано для науковців, психологів-практиків і педагогів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів.

Матеріали подаються в авторській редакції.

Рецензенти:

Мачинська Наталія Ігорівна – доктор педагогічних наук, професор;

Матійків Ірина Миколаївна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник.

Зміст

Розділ 1

Видатні психологи та їх вплив на розвиток цивілізації

Лариса Руденко, Андрій Литвин

Аксіологічні аспекти духовного розвитку особистості у працях Івана Зязюна 7

Наталія Басій, Мар'яна Коник

Журналістська діяльність Івана Головінського або «Якщо дозволить час, буду далі співпрацювати із «Пластовим шляхом» 11

Оксана Трусевич

Мартін Селігман: теорія оптимізму та теорія щастя 14

Альона Гриньова

Юнг Карл Густав як основоположник однієї з течій глибинної психології 19

Ілона Каравець

Феномен видатного українського психолога Ярослава Цурковського 24

Іванна Милик

Внесок Івана Беґа у сучасну психологічну науку 28

Мар'яна Місюра

Вплив Тімоті Лірі на розвиток цивілізації 32

Христина Тарнопільська, Вероніка Нікітіна

Сергій Максименко та його внесок у сучасну психологію 36

Розділ 2

Провідні напрями психології, їх сучасний стан і перспективи

Роксолана Сірко

Використання чоловічих архетипічних образів у казкотерапії 42

Людмила П'янківська

Сутність психоедукації при наданні першої психологічної допомоги 48

Володимир Слободяник

Психолінгвістичний аналіз поняття «самозбережувальна поведінка» 50

Лілія Бикова, Марія Мартинова

Результати дослідження емпатії в дітей молодшого шкільного віку 54

Ольга Лозинська, Анастасія Свищ Стратегії поведінки в конфлікті як фактор соціально-психологічної адаптації здобувачів вищої освіти	59
Вікторія Боднарчук Професійно важливі якості майбутніх фахівців цивільного захисту в психологічних дослідженнях	62
Юлія Шевелєва Психолінгвістичний аналіз поняття «психічне здоров'я»	66
Світлана Агапова, Роман Яремко Психологічні особливості переживання самотності	70
Анастасія Дерун Трансактний аналіз як провідний напрям в психології: сучасний стан і перспективи розвитку	73
Карина Довгаль, Ігор Коваль Вплив стресу на життєдіяльність людини	76
Тетяна Іванишин Теоретичний аналіз розвитку творчих здібностей у підлітковому віці	79
Софія Калитовська Психологічний вплив засобів масової інформації на соціалізацію підлітків	82
Валентина Міхневич Теоретичний аналіз емоційного вигорання у волонтерів	86
Анастасія Олійник Стрес як психічний стан особистості	88
Марта Панасюк, Андрій Цюприк Соціально-психологічні особливості профілактики девіантної поведінки неповнолітніх	92
Анна Ревера, Ігор Коваль Суїцидальна поведінка та її профілактика	96

Розділ 3

Психологічна допомога в умовах воєнного часу

Тетяна Данильченко Особливості надання психологічної допомоги в воєнний час	99
---	----

Оксана Мірошниченко Психологічна допомога засудженим в умовах воєнного часу	102
Оксана Стельмах, Олександра Шикуча Психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану	107
Юлія Борець Прояви посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців	110
Альбіна Стеценко, Тетяна Селюкова Особливості девіантних установок українців під час воєнного конфлікту в Україні	114
Мирослава Ченіль Психологічна підтримка дітей в умовах війни	117
Дар'я Ворона Морально-психологічне забезпечення діяльності військ. Їх методи й основні завдання	120
Єлизавета Комач Синдром провини вцілілого та шляхи його подолання	122
Юлія Пристайко Вплив війни на психічне здоров'я населення	126
Лілія Хмарна Психологічна допомога населенню в умовах воєнного часу	130
Яна Худько Значення психологічної допомоги в умовах воєнного часу	135

Розділ 4

Міждисциплінарні аспекти психології

Вікторія Аніщенко Розвиток компонентів професійної компетентності офіцерів на основі інтеграційного підходу: психолого-педагогічний аспект ...	138
Галина Брославська Взаємозв'язок математики та психології	142
Світлана Вдович Естетичний компонент – необхідна складова професійного спілкування фахівців сфери «людина – людина»	146

Юлія Дем'яненко, Вікторія Філіпович	
Професійна рефлексія як умова безперервного розвитку фахівця	149
Сергій Єрмак, Василь Гетта	
Роль пізнавального інтересу і потреби в пізнавальній діяльності у формуванні в студентів ключових предметних компетентностей	152
Лілія Пилипенко	
До проблеми формування професійно важливих якостей майбутніх психологів оперативно-рятувальної служби	156
Юлія Скварчило	
Формування світогляду учнів початкових класів в інноваційному освітньому просторі Нової української школи: психологічний аспект	159
Юліана Бармінова	
Підготовка дошкільнят до школи. Мотивація до навчання	162
Ірина Куцах	
Теоретичні аспекти впливу сімейного виховання на самореалізацію в осіб юнацького віку	166
Соломія Подобінська	
Теоретичні аспекти ролі інформаційно-психологічної війни у формуванні національної ідентичності українців	170
Анастасія Сорока	
Актуальні проблеми комунікації студентів-першокурсників у роботі над проєктом	174
Мар'яна Шостак	
Розвиток пізнавальної діяльності учнів засобами ігрових технологій на уроках мовно-літературної галузі	178
Наші автори	182

*Оксана Стельмах,
Олександра Шидула*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Коли Росія розпочала війну проти України психологи зіштовхнулись з важливістю психологічного супроводу населення. Адже, вторгнення Росії в Україну створило безліч нових викликів для всіх українців. І ці нові виклики не тільки стають на шляху до повноцінного життя, а й створюють перешкоди для реалізації потреб, які ще зовсім нещодавно здавалися базовими. Війна забирає життя і здоров'я, змушує людей залишати свої домівки, розлучає близьких. Практично все населення України живе в постійному стресі, переживає тривогу за своє життя та життя своїх близьких, не відчуває себе у безпеці, що в цілому має негативний вплив на психічне здоров'я. Крім постійної загрози фізичних травм під час війни, багато українців переживають травми психологічні.

Саме тому психологи зіштовхнулись з важливістю психологічного супроводу населення. У час війни та після її закінчення увага до психічного здоров'я громадян знаходиться на особливо високому рівні, оскільки рівень психологічного благополуччя буде впливати на загальний стан здоров'я, економічне відновлення та добробут країни.

Для психологічного супроводження внутрішньо-переміщених осіб в умовах воєнного стану виникла потреба в підготовці фахівців, здатних надавати доступну, короткострокову допомогу, засновану на сучасних принципах надання професійної допомоги для людей, які пережили травматичні події.

Щоб українці, які постраждали внаслідок дій агресора, отримали повноцінний і ефективний доступ до психологічної допомоги, перша леді Олена Зеленська ініціювала створення «Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки».

7 травня було створено Міжвідомчу координаційну раду з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

На базі МОЗ сформовано проектний офіс, команда якого відповідає за розробку та втілення Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. Для цього застосовується багатокompонентний підхід, зокрема:

- оцінка потреб на сьогодні та прогнозування, як вони можуть зростати, з урахуванням впливу наслідків війни на психіку людей;
- аналіз міжнародного досвіду та те, як на ці потреби долають в успішних країнах або у країнах зі схожим досвідом;
- аналіз власних ресурсів – що ми маємо і як це працює: фахівці, послуги, процеси, інфраструктура;
- пропозиція дієвих рішень – які кроки потрібно зробити, щоб збалансувати запит від населення з можливостями та дати ефективну відповідь на потреби людей [3].

Процес психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового місця проживання – складний життєвий етап, що супроводжується внутрішніми перетвореннями. Успішність цього процесу (складовою якого є проживання стресу), значно залежить від рівня завданого удару по сприйняттю власної ідентичності. А також вибраної адаптаційної стратегії та специфіки устрою нового соціального оточення переселенців.

Для більш швидкого та продуктивного інтегрування вимушено переміщених осіб у нове середовище, та подолання можливих психологічних труднощів, важливим є оперативне надання коректної психологічної допомоги. Те, наскільки успішним буде соціально-психологічна адаптація, залежить від:

- особливостей цих осіб,
- від того наскільки нове соціальне оточення має готовність сприйняти таку особу.

Для переміщених осіб, на початку входження їх в іншу культуру, найбільш цінною може бути інформаційна підтримка. Згодом – інструментальна, і лише з плином часу – емоційна підтримка. У той же час, необхідно зазначити, що емоційна підтримка відіграє особливу роль в процесі соціально-психологічної адаптації. Адже вона є особливо ефективною в якості протидії впливу різних стрес-факторів [1].

З початку війни люди в Україні, а також українські біженці зазнали впливу багатьох екстремальних стресових чинників. До них належать раптові зміни в повсякденному житті, насильство, фізичні травми і хвороби, переїзд і розлука або втрата близьких, втрата домівок, речей і доходу, порушення режиму навчання, а в деяких регіонах – відсутність доступу до достатньої кількості їжі та води, а також до критичних послуг, таких як послуги з охорони здоров'я, соціального забезпечення, безпеки та правового захисту. У випадку дітей несприятливі

умови в надзвичайних ситуаціях, а також припинення звичної діяльності вдома і в школі, можуть порушувати когнітивний, емоційний, соціальний і фізичний розвиток [2].

Саме тому важливим є надання першої психологічної допомоги та психосоціальної підтримки населення. Наші фахівці проводять психоосвіту, мета якої пояснити людям симптоми, від яких вони страждають. Таке розуміння допомагає усвідомити, що людина не «збожеволіла», а власний досвід є «нормальною» реакцією на «ненормальну» подію. Наш мозок зберігає позитивні або нейтральні події як такі, що належать минулому. Подібно до картини, у внутрішній галереї, цей спогад складається з різних аспектів:

- відчуття тіла;
- почуття;
- думки;
- внутрішні образи/картини.

Разом вони утворюють єдину картину.

Тобто усі ситуації, які ми переживаємо, фіксуються через різні канали сприйняття, зокрема через внутрішні образи, пізнання, почуття та тілесні відчуття.

Коли в нас все добре, наприклад, під час прогулянки на рівні тілесному – розслаблені; на тілі відчуваємо сонячне тепло; у нас будуть приємні емоції (на рівні мигдалини), та позитивні думки (на рівні головного мозку).

Коли ми маємо травматичні переживання тоді на *тілесному* рівні – біль, напруга; на *емоційному* – страх, паніка; *думки* будуть про те, що я в небезпеці і я можу померти. При травмі всі наші три рівні уражені і важливо людині пояснити, що з нею відбувається і що потрібно робити, щоб краще себе почувати.

Завдання психолога в цьому процесі – не просто дати знання – розповісти людині про те, що з нею відбувається, або про її проблеми (розлад, хворобу, кризу), але й вчити, як обходитися з отриманою інформацією.

Дуже важливо навчити людину, яка пережила травматичну подію, технікам релаксації і зниження тривоги. Володіючи такими навичками, людина повертає собі почуття контролю, відчуття управління своїми фізичними реакціями.

В умовах триваючої війни та пов'язаного з нею психологічного виснаження люди в Україні все ще демонструють високий рівень резильєнтності. Загалом громадяни України вірять у краще майбутнє країни

та підтримують один одного різними способами, зокрема приймаючи внутрішньо переміщених осіб, займаючись волонтерською діяльністю чи жертвуючи кошти на благодійність.

Психічне здоров'я та добробут населення є ключовими для відновлення в Україні і для довгострокового розвитку, сприяння національному виробництву та продуктивності людських ресурсів. Психічне здоров'я також відіграє важливу роль у соціальній єдності і безпеці. Будь-де у світі війни наносять шкоду громадам емоційно, соціально та духовно. Якщо потреби в добробуті та напруженість, яка існує всередині та між людьми і громадами, не вирішуються, насильство може посилитися, а досягнення стабільності в громаді стає більш складним викликом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжгрупова взаємодія в умовах війни: ідентичності, картини світу, долання травми: матеріали круглого столу (Київ, 9 червня, 2022 р.) / За наук. ред. П. П. Горностая, Л. Г. Чорної ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, Асоціація політичних психологів України. Київ : Талком, 2022. 74 с.
2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: Навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.
3. Олена Зеленська розповіла, як втілюється ініціатива зі створення Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-rozpovila-yak-vtilyuyetsya-iniciativa-zi-stvo-80109>

Юлія Борець

ПРОЯВИ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

На сьогодні питання вивчення психотравм в Україні пов'язане з бойовими діями, що тривають на нашій території та травмами (втратами), яких зазнають як безпосередні учасники бойових дій, так і постраждале цивільне населення та внутрішньо переміщені особи. Щоб надати ефективну психологічну допомогу травмованій людині, необхідно розуміти, які фактори найбільше впливають на її психотравматизацію, зокрема в дорослому віці.

Участь у бойових діях впливає на свідомість людини, піддаючи її серйозним якісним змінам. Посттравматичний стресовий розлад